

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai

2026 m. vasario 26 d., Nr. 26-029SM

Kopija:

Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijai

DĖL SIŪLOMO NEALKOHOLINIŲ GĖRIMŲ PREKYBOS RIBOJIMO

Lietuvos verslo konfederacija (toliau – LVK), susipažinusi su pakartotiniam derinimui pateiktu Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos maisto įstatymo Nr. XII-1608 61 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XVP-893(2) (toliau – Įstatymo projektas) ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 78 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XVP-894(2)“ projektu Nr. 26-121(2) (toliau – Nutarimo projektas), nepitaria Nutarimo projektui ir laikosi nuomonės, kad lydraštyje pateikti selektyvūs ir siūlomo reguliavimo nepagrindžiantys argumentai.

Siūlomas griežtesnis nealkoholinių gėrimų prekybos reguliavimas grindžiamas vienu akademiniu tyrimu ir selektyviu Pasaulio sveikatos organizacijos apžvalgos citavimu. Toks pagrindas, LVK nuomone, nesudaro pakankamo mokslinio ir empirinio pagrindimo įstatymo keitimui. Žemiau pateikiame argumentus, kuriuos prašome įvertinti toliau svarstant šį klausimą.

I. Nepakankamas siūlomo reguliavimo mokslinis pagrindimas

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija (toliau – SAM) siūlomą griežtesnį reguliavimą grindžia 2025 m. Australijoje internetu atliktu reakcijos laiko eksperimentu.¹

Tyrimo dalyvavo 331 15–17 metų paaugliai. Kiekvienas respondentas peržiūrėjo 20 atsitiktine tvarka pateiktų alkoholinių, nealkoholinių ir gaiviųjų gėrimų pakuočių vaizdų ir turėjo kuo greičiau atsakyti į klausimą, ar šis vaizdas verčia galvoti apie alkoholį. Buvo registruojamas atsakymas („taip“ / „ne“) ir reakcijos laikas milisekundėmis. Minėto tyrimo esmė – įvertinti, ar pamatę nealkoholinių gėrimų vaizdus paaugliai juos susieja su alkoholiu, ar ne. Tyrimo rezultatai parodė, kad paaugliams, pamatę nealkoholinių gėrimų pakuotes, kyla asociacija su alkoholiu, o ne gaiviaisiais gėrimais. Tačiau tyrimas turi kelias esmines ydas, kurios, LVK nuomone, neleidžia daryti radikalios išvados, kad nealkoholinių gėrimų prieinamumas turėtų būti ribojamas.

Visų pirma, dėl stiprios kai kurių alkoholinių gėrimų socialinės ir kultūrinės asociacijos su prabanga, laisvalaikio ir atsipalaidavimu, tiek alkoholinių gėrimų pakaitalų (pvz. nealkoholinio vyno), tiek ir kai kurių gaiviųjų gėrimų (pvz. kombučos, giros) gamintojai siekia savo gėrimus pateikti pakuotėse, kurios tradiciškai asocijuojamos su alkoholiniais gėrimais. Nepaisant šio akivaizdaus fakto, tyrėjai neįtraukė nė vieno gaiviojo gėrimo su tokia pakuote pakuotės prie „gaiviųjų gėrimų“ kontrolinės grupės. Kitaip sakant, tyrėjai patys buvo paveikti kultūrinės normos, kad gaivusis gėrimas savo pakuote negali priminti alkoholinio gėrimo pakuotės, nepaisant to, kad Australijos rinkoje yra gaiviųjų gėrimų (pvz. kombučos), kurių pakuotės itin primena alaus ar šampano pakuotes. Nepaisant to, tokie produktai nebuvo įtraukti į tyrimą. Jeigu tarp tyrimo medžiagos jie būtų įtraukti, neabejotina, kad jie būtų taip pat neva asocijuojami su alkoholiu.

¹ <https://movendi.ngo/wp-content/uploads/2025/04/1-s2.0-S0955395925000520-main.pdf>

Šiame kontekste pabrėžtina, kad kai kurie gamintojai, pasirenkantys tradicines alkoholinio gėrimo pakuotes nealkoholiniams gėrimams pateikti, siekia didinti jų produktų paklausą būtent keičiant šią socialinę ir kultūrinę normą ir taip prisideda prie alkoholinių gėrimų paklausos mažinimo.

Antra, pastebėtina, kad remdamiesi šio tyrimo rezultatais, tyrėjai daro išvadą, kad „reikalingos skubios teisinio reguliavimo priemonės nealkoholinių alkoholinių gėrimų pakaitalų prieinamumo nepilnamečiams mažinimui užtikrinti“. Tyrėjai negali daryti tokių išvadų iš šio tyrimo, nepadarydami tam tikrų prezumpcijų.

Tokia išvada daroma iš esmės preziumuojant, kad nealkoholiniai gėrimai, primenantys alkoholinius gėrimus, yra „vartai“ į alkoholinių gėrimų vartojimą. Šiai pamatinei prezumpcijai pagrįsti tyrimo autoriai nepateikia jokio empirinio įrodymo. LVK nuomone yra būtent priešingai – nealkoholiniai gėrimai iš esmės padeda keisti socialines ir kultūrines normas, kad su prabanga ar laisvalaikio asocijuojami gėrimai privalo turėti alkoholio. Nealkoholiniai gėrimai ir yra alkoholinių gėrimų alternatyva, dėl to jų pakuotės ir atliepia alkoholinius gėrimus. Kadangi nealkoholiniai gėrimai kol kas nėra populiarūs, jie vis dar yra matomi kaip „pakaitalas“, o ne atskiras gėrimas, tačiau visuomenės požiūris šiuo klausimu gali keistis, ir prie šio požiūrio pokyčio prisideda nealkoholinių gėrimų populiarėjimas.

Taigi, tyrimas iš esmės daugiau pasako apie nusistovėjusias produktų pakuočių ir jų pateikimo normas, nei apie tai, kad nealkoholinis alkoholinio gėrimo pakaitalas gali neva sukelti paaugliams impulsą išgerti alkoholio. Būtent šis ribotas kognityvinės asociacijos eksperimentu grįstas tyrimas yra vienintelis SAM nurodomas mokslinis pagrindas siūlymui riboti nealkoholinių gėrimų prekybą. LVK nuomone, tyrimas niekaip nepadedą atsakyti į pagrindinį klausimą: „ar nealkoholiniai alkoholinių gėrimų pakaitalai tradiciškai alkoholinių gėrimų pakuotėse kelia grėsmę nepilnamečių sveikatai, ar ne?“.

Minėtam klausimui atsakyti šiai dienai trūksta mokslinio konsensuso. 2023 m. Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau – PSO) apžvalgoje² apie nealkoholines alkoholinių gėrimų alternatyvas visuomenės sveikatos kontekste daroma išvada yra tokia – **šiuo metu trūksta pakankamų ir nuoseklių įrodymų apie nealkoholinių ir mažo alkoholio kiekio gėrimų poveikį visuomenės sveikatai**. Pačioje apžvalgoje konstatuojama, kad įrodymai yra riboti ir nevienareikšmiai, o bendras poveikis alkoholio vartojimui ar galimai žalai išlieka neaiškus. Dokumente taip pat aptariama, kad tam tikromis sąlygomis šie produktai gali pakeisti stipresnius alkoholinius gėrimus ir būti siejami su mažesniu bendru suvartoto etanolio kiekiu. Todėl PSO dokumentas nepateikia aiškios išvados, jog nealkoholiniai gėrimai savaime didina riziką ar kad jų prekyba turėtų būti ribojama taip, kaip ribojama alkoholinių gėrimų prekyba. Nepaisant to, Nutarimo projekto lydraštyje SAM akcentuoja tik dalį apžvalgos turinio ir tendencingai pristato publikacijos turinį ir išvadas.

II. Jaunimo vartojimo duomenys

Kaip jau minėta, SAM pasirinko remtis tyrimu, kuris tiesiogiai net nebando atsakyti į klausimą, ar nealkoholiniai alkoholinių gėrimų pakaitalai tradiciškai alkoholinių gėrimų pakuotėse kelia grėsmę nepilnamečių sveikatai. Tačiau yra ribotų įrodymų, kuriais į šį klausimą bandoma atsakyti.

Viešai prieinami jaunimo vartojimo tyrimai nepatvirtina teiginio, kad nealkoholiniai gėrimai veikia kaip „vartai“ į alkoholio vartojimą. Nacionalinės apimties Japonijoje atliktas tyrimas³, kuriame dalyvavo

² <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/a75a35b1-d8eb-4317-ad05-c4e2a741caff/content>

³ <https://academic.oup.com/alcalc/article-abstract/52/3/351/2333819>

daugiau kaip 100 000 7–12 klasių mokinių, tikrino hipotezę, ar nealkoholiniai gėrimai yra pradedami vartoti anksčiau nei alkoholis, ir ar jie gali tapti pirmuoju žingsniu alkoholio vartojimo link. Ši prielaida buvo analizuojama remiantis realiu paauglių elgesiu – vertinant tiek šių gėrimų ir alkoholio vartojimo paplitimą, tiek jų vartojimo pradžios seką. Tyrimo duomenys parodė, kad daugumos paauglių alkoholis buvo vartotas anksčiau nei nealkoholiniai gėrimai. Kitaip tariant, nealkoholiniai gėrimai šiuo tyrimu nebuvo nustatyti kaip alkoholio vartojimą skatinanti priežastis tarp 7–12 klasių mokinių.

Nyderlanduose 2025 m. atlikto tyrimo⁴ duomenys parodė, kad 46 proc. 12–16 metų apklaustųjų paauglių buvo bent kartą išbandę nealkoholinius gėrimus, o 8 proc. nurodė juos vartojantys kas savaitę. Tyrėjai taip pat užfiksavo, kad nealkoholinius gėrimus vartojančių paauglių profilis buvo labiau panašus į visiškai nevartojančius alkoholio nei į alkoholį vartojančius bendraamžius. Kitaip tariant, nealkoholinius gėrimus vartoję paaugliai neturėjo alkoholį vartojantiems bendraamžiams būdingo rizikos profilio, paprastai siejamo su ankstyvu ar probleminiu alkoholio vartojimu. Todėl šie duomenys neleidžia teigti, kad nealkoholiniai gėrimai savaime veikia kaip „vartai“ į alkoholio vartojimą, nors tyrime pažymima, kad tyrimo išvadoms pagrįsti būtini ilgalaikiai tyrimai.

III. Siūlomų reguliavimų gali būti pasiektas priešingas rezultatas

Nealkoholinis alus, nealkoholinis vynas ir kiti panašūs gėrimai paprastai vartojami brandžių vartotojų, kurie renkasi šiuos gėrimus be alkoholio, siekdami atsisakyti ar sumažinti alkoholio vartojimą. Dėl šios priežasties nealkoholiniai gėrimai yra laikomi viena iš pagrindinių alternatyvų, padedančių mažinti alkoholio vartojimą. Šioje vietoje svarbu paminėti, jog Alkoholio kontrolės įstatyme yra įtvirtintas Valstybės alkoholio kontrolės politikos principas, kuriuo siekiama skatinti nealkoholinių gėrimų gamybą ir prekybą. Įvedus draudimą ir amžiaus tikrinimo pareigą, šių produktų prieinamumas būtų nepagrįstai ribojamas, o pats amžiaus tikrinimas sudarytų klaidingą įspūdį, kad nealkoholiniai gėrimai prilygsta alkoholiui ir kelia riziką visuomenės sveikatai. Tokia tvarka apsunkintų šių gėrimų įsigijimą visiems vartotojams ir mažintų jų patrauklumą, nepaisant pasirinktos valstybės politikos krypties skatinti nealkoholinių gėrimų prieinamumą.

Nors siūlomo reguliavimo kontekste diskutuojama, ar nealkoholiniai gėrimai yra „vartai“ į alkoholio vartojimą, yra ribotų mokslinių įrodymų, kad nealkoholiniai gėrimai padeda žmonėms atsisakyti alkoholio, ir paprastai alkoholinių gėrimų atsisakoma pereinant prie nealkoholinės versijos, o ne atvirkščiai. Šių gėrimų stigmatizavimas ir įsigijimo apsunkinimas visiems vartotojams laikytinas problemišku būtent šiuo aspektu ir gali turėti priešingą poveikį, nei tikimasi.

Atsižvelgiant į aukščiau pateiktus argumentus, darytina išvada, kad Įstatymo projektu siūlomas reguliavimas, kuriuo nealkoholiniai gėrimai iš dalies sulyginami su alkoholiniais, nėra pagrįstas visuomenės sveikatos tyrimų rezultatais. **Šiuo metu nėra įrodymų, leidžiančių pagrįstai teigti, kad nealkoholiniai gėrimai lemia ankstesnę alkoholio vartojimo pradžią ar didina alkoholio vartojimo paplitimą tarp nepilnamečių, todėl jų poveikis visuomenės sveikatai išlieka neaiškus ir negali būti preziumuojamas kaip savaime neigiamas.**

Nealkoholiniai gėrimai savo sudėtimi prilygsta įprastiems gaiviesiems gėrimams, o juose esantis alkoholio likutis yra tapatus natūraliai fermentuotiems produktams ir pagal maisto saugos standartus neturi neigiamo poveikio žmogaus organizmui. Jie nelaikomi alkoholiniais ar visuomenės sveikatai žalingais produktais nei pagal Lietuvos, nei pagal Europos Sąjungos teisę. Todėl jų prilyginimas

⁴ <https://link.springer.com/article/10.1007/s11469-025-01515-0>

alkoholiniams gėrimams ir analogiškų ribojimų taikymas neatitinka teisėkūros tikslingumo ir proporcingumo principų.

Dėl šių priežasčių LVK nepitaria Įstatymo projektui, siūlo Vyriausybei taip pat aiškiai nurodyti, kad nepitaria siūlomam reguliavimui, ir siūlo Nutarimo projektą pildyti aukščiau nurodytais argumentais.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

Pagarbiai

Generalinė direktorė

Ineta Rizgelė